

TOBININ VERO

Essee

AV3 - Poliitikan ja talouden vuorovaikutus

Yliopistonlehtori Mikko Mattila

Kirsi Juva

Janne Kilappa

Iina Lario

Matias Niinistö

Anna-Maija Vuorio

Kevät 2003

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO.....	3
2. TAUSTAA	3
3. TOBININ ARGUMENTTI	5
4. NELJÄ NÄKEMYSTÄ VEROREGIIMIN TOTEUTTAMISESTA.....	9
5. GLOBAALI TALOUS JA KANSAINVÄLISET VALUUTTAKRIISIT.....	10
6. TOBININ VERO GLOBAALIEN TALOUSKRIISIEN RATKAISIJANA? ..	12
6.1. AASIA, VENÄJÄ JA LATINALAINEN AMERIKKA TALOUDELLISESSA KURIMUKSESSA	12
6.2. TOBININ VERO TALOUSKRIISEJÄ LIEVITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ	13
7. ATTAC JA TOBININ OSUUS SIITÄ KÄYDYSSÄ KESKUSTELUSSA.....	15
8. KRITIIKKIÄ TOBININ VERON TOIMIVUUDESTA	17
8.1 CHRISTIAN CHAVAGNEUXIN ARGUMENTIT TOBININ VEROA VASTAAN.....	18
8.2 KRITIIKKIÄ PINTAA SYVEMMÄLTÄ	20
8.3 IMF TOBININ VEROA VASTAAN.....	21
8.4 VILKAISU KRITIIKIN TAAKSE.....	21
8.5 LOPUKSI KRITIIKISTÄ	22
9. TOBININ VERO SUOMESSA.....	22
10. VERON EPÄKOHDAT	23
11. LOPUKSI.....	26
LÄHTEET:.....	29

1. JOHDANTO

Globalisaatio ja kansainvälisten yhteyksien nopeutuminen on pysyvästi muuttanut maailmaa ja maailman taloutta. Kansainvälinen kauppa on yhä laajempaa, suurempaa ja voimakkaampaa. Se on mahtavampaa kuin valtiot tai edes niiden yhteenliittymät. Kansainvälinen talous jyrää eteenpäin nielaisten pieniä kansantalouksia, uhaten suuria ja yleensäkin toimimalla oman logiikkansa perusteella. Markkinatalous on kaatanut poliittisia järjestelmiä ja globaalisuus suuryrityksiä. Toisaalta talouden kasvaminen on vaikuttanut hyvinvoinnin leviämiseen. Tobinin vero on yksi ilmiö globaalien talouden kehityksessä.

Tobinin verolla tarkoitetaan kansainvälisten transaktioiden verottamista markkinoiden tasapainottamiseksi. Sen tarkoituksena on myös ajateltu tuottaa varoja kehitysmaiden ongelmien rahoittamiseksi tasa-arvoisuuden puolesta.

2. TAUSTAA

Globalisaation ja kansainvälisten markkinoiden kehittyminen ja kasvu voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen aalto ajoittuu vuosiin 1870- 1914, aikaan ennen ensimmäistä maailmansotaa. Kansalliset taloudet alkoivat avuttua ja kuljetuskustannusten ratkaisevasti alentuessa teknisten innovaatioiden ansiosta maailmankauppa syntyi.

<http://www.valt.helsinki.fi/staff/mmattila/talous/talous6.pdf>.

Toinen aalto voidaan sijoittaa toisen maailmansodan jälkeiseen kylmän sodan aikakauteen. Kehittyneiden talouksien kauppa integroitui sopimusjärjestelyin, mutta kehitysmaat jäivät maailmantalouden ulkopuolelle. Kehitysmaiden tuotteiden tulleja laskettiin vain jos tuotteet eivät kilpailleet kehittyneiden maiden tuotteiden kanssa. Tuotannon keskittyminen suuryrityksiin alkoi. (Ibid.).

Kolmas aalto alkoi 1980-luvulla ja on jatkunut siitä tähän päivään saakka. Se on tuonut mukanaan myös osan entisistä kehityksistä, mutta jättänyt osan entistä pahempaan taantumahan. Maailmantalous on laajentunut ja yleinen hyvinvointi on maapallolla ainakin taloudellista varallisuutta mittaamalla lisääntynyt maiden välisten taloudellisten erojen kutistuessa. Suorien rajat ylittävien investointien kasvu, pääomamarkkinoiden liberalisointi ja kansainvälisten suuryritysten merkityksen lisääntyminen ovat talouden globalisaation keskeisiä tekijöitä. (Ibid.).

Pääomamarkkinoiden vapauttaminen on johtunut teknologisista ja ideologisista muutoksista ja toisaalta pakkotilanteesta, jossa yritykset pystyivät yhä helpommin välttämään pääomarajoituksia. Näin on kehittynyt tilanne, jossa pääomat kulkevat nopeasti pitkin maailmaa ja erilaiset valuutta ja sijoituspekulaatiot uhkaavat kansallisten talouksien itsenäisyyttä. Nykyinen viestintäteknologia on mahdollistanut samanaikaisen toimimisen sekä Tokion, New Yorkin että Helsingin pörssissä. Talouden kasvaessa myös toiminnan, ostamisen, myymisen ja vaihtamisen, mahdollisuudet ovat lisääntyneet. Markkinat pystyvät toimimaan nopeasti ja tehokkaasti. Pienet kansantaloudet ovat aseettomia kansainvälisten pääomaliikkeiden teoille ja muutoksille ja varsinkin niiden nopeudelle, jos kansallisella tasolla talouspolitiikka on hoidettu niin, että se jättää sijaa spekulatiolle. (Ibid.).

Klassinen taloustiede lähteekin ajatuksesta, jonka mukaan talouden annettaessa toimia mahdollisimman vapaasti markkinavoimat itse tasapainottavat omaa toimintaansa ja omalla sisäisellä logiikallaan pitää talouden rattaat pyörimässä. Vastakkaista ajattelutapaa edustavat eivät usko maailmanmarkkinoiden tai yleensäkin markkinvoimien kaikkivoipaisuuteen. Tobinin vero on yksi keino hillitä, kontrolloida ja säädellä kansainvälisiä pääomaliikkeiden aiheuttamaa muutosta.

Anthony Giddensin mukaan tärkein globalisaation muutos on ymmärretty talouden valtavasti kasvaneen roolin kautta. Merkittävää on kuitenkin sen toimiminen juuri tässä hetkessä ja markkinoiden yhä nopeutunut toiminta. Globalisaatiossa ei kuitenkaan ole pelkästään kysymys taloudesta, vaan myös ajan ja paikan muutoksesta elämässämme (Giddens 1988, 31). Kansallisvaltioiden rajojen merkitys on muuttunut,

elämme Euroopan unionissa käytännössä valtioiden rajoista poistetussa tilassa. Kansallisvaltioiden kulttuurit elävät toki edelleen vahvasti, mutta monissa unionin maissa käytetään samaa valuuttayksikköä. Omaa valuuttaa on pidetty kansallisen kulttuurin ja itsenäisyyden symbolina. Unionissa voidaan ajatella olevan käynnissä “pieni-globalisaatio”. Jäsenten taloudet ovat keskenään lähes täysin avoimia, joissa työvoima ja pääomat voivat vapaasti liikkua. Unioni johtaa vakaampaan ja tasaisempaan hyvinvoinnin ja talouden kehitykseen sekä rauhan leviämiseen Euroopassa.

Globalisaatio on monimutkainen taloudellinen ja poliittinen prosessi. Se on muuttanut jokapäiväistä elämää varsinkin kehittyneissä maissa ja on samalla luonut uusia kansainvälisiä rakenteita ja voimia, esimerkiksi paikallisia kansalaisjärjestöjä, jotka toimivat yhteistyössä eri maiden välillä (Ibid., 33). Globalisaatio on tuonut myös paljon aineellista hyvää. Globalisaation mukana monet kehitysmaat ovat muuttuneet yhä teollistuneemmiksi maiksi, joissa hyvinvointi on lisääntynyt ja kansalaisten tulot ovat kasvaneet. Näiden maiden vaikutusvalta on lisääntynyt ja tuotanto monipuolistunut pelkistä raaka-aineiden tuottajista jalostetumpien tuotteiden myyjiksi.

“Pidän itse globalisaatiota sinänsä sekä väistämättömänä että useimmissa suhteissa myönteisenä ilmiönä, joka mahdollistaa hyvinvoinnin maailmanlaajuisen kasvattamisen”, Erkki Tuomioja pohtii Helsingin Sanomien vieraskynässä 11.4.2001. Samassa artikkelissa Tuomioja varoittelee myös globalisaation vaaroista, mutta lauseessa tiivistyy globalisaation tosiasialliset vaikutukset tähän mennessä. (HS 11.4.2001). Kuitenkin aikaisemmin esittelimme, globalisaatio on edennyt vaiheittain. Nykyisessä vaiheessa on tärkeää, että globalisaation aikaansaamia hyviä vaikutuksia edelleen kehitetään, jotta väistämätön kehitys tuottaa etuja tasaisesti kaikille, jotka sen eteen tekevät töitä.

3. TOBININ ARGUMENTTI

Nobel-palkittu taloustieteilijä James Tobin ehdotti valuutansiirtoveroa ensimmäisen kerran vuonna 1972. Veron tarkoitus on hillitä lyhytaikaista valuuttakeinottelua ja antaa valtioille mahdollisuudet itsenäisempään korkopolitiikkaan. Tobinin mukaan asettamalla alhainen vero eri valuutoilla käytävälle kaupalla monet spekulatiiviset toimenpiteet saataisiin kannattamattomiksi ja rahoitusjärjestelmä vakaammaksi. Veron suuruudeksi Tobin esitti 0,1-0,25 prosenttia jokaisesta valuuttatransaktiosta.

Tobinin ehdotus valuuttatransaktioverosta oli vastaus rahoitusmarkkinoiden epävakaudelle. Ehdotuksessaan Tobin lähti liikkeelle arvioimalla Bretton Woods-järjestelmää. Bretton Woods-järjestelmä perustui kiinteisiin valuuttakursseihin, jotka oli sidottu Yhdysvaltain dollariin, joka puolestaan oli vaihdettavissa kultaan tietyllä kurssilla. 1950- ja 60-luvuilla taloustieteilijät esittivät vaihtoehtoja Bretton Woodsille, vedoten siihen, ettei ole mahdollista kiinnittää maailman kaikkia virallisia valuuttoja yhden maan valuuttaan, joka taas on sidottu edelleen kultaan, luomatta puutetta, epätasapainoa ja inflaatiopaineita. Vaihtoehtoisiksi malleiksi esitettiin Maailmanpankin perustamista ja valtioiden mahdollisuutta määrittellä omat vaihtokurssinsa vapaammin. Lopulta kuitenkin yhä suurempi taloustieteilijöiden joukko tuntui myöntävän Milton Friemanin ajatukseen sellaisista kelluvista valuuttakursseista, jotka määräytyisivät yksityisillä markkinoilla ilman julkisen tahon väliintuloa. (Patomäki 1999, 19-20.)

Tobin oli yhtä mieltä Friemanin ajatusten seuraajien monetaristien kanssa, siitä että kelluvat kurssit ovat parannus Bretton Woodsin järjestelmään. Kuitenkin Tobin itse näki ongelman ytimeksi valuuttojen liian suuren liikkuvuuden ja siitä seuraavan räjähdysherkkyyden. Hänen mukaansa oli kyse kummasta vaihtoregiimistä tahansa, niin valuutanvaihto välittää häiriötä, jotka ovat peräisin kansainvälisiltä rahoitusmarkkinoilta, kansalliseen talouteen. Kansantaloudet eivät kykene sopeuttamaan massiivisiin rahastojen liikkeluihin valuutasta toiseen ilman huomattavia vaikeuksia ja ilman merikittäviä talouspoliittisia uhrauksia, kuten työllisyyttä, tuottavuutta ja inflaatiota. Tästä johtuen vaihtokursseihin perustuvalla spekulatiolla on Tobin mukaan vakavia seurauksia kansallisten talouksien kannalta, riippumatta siitä aiheuttaako spekulatio suuria valtion varallisuuden ja velkojen siirtoa tai itse vaihtokurssien selviä

muutoksia. Tobin näkee kaksi vaihtoehtoa tilanteelle, jossa kansalliset taloudet ovat globaalien finanssimarkkinoiden armoilla. Mahdollisuudet ovat maailman yhdistyminen tai sitten kansallisten keskuspankkien ja hallitusten autonomiaa on lisättävä, joka keinona on niin ikään kansainvälinen ja globaali strategia. Mallina yhdentymiselle ovat sellaiset federaatiot kuin Yhdysvallat tai Euroopan unioni. (Ibid., 20-21.) Maailman yhdentymisestä seuraava maailmanvaluutta olisi kaikkein tehokkain tapa hillitä valuuttamyrskyjä, mutta Tobin kuitenkin tyrmää ajatuksen: "Olisihan se mukavaa, jos olisi vain yksi maailmanvaluutta. Mutta silloin ei olisi mitään ulospääsyä tilanteesta, jossa maiden taloudet kehittyvätkin eri suuntiin, esimerkiksi hinnat nousisivat eri tahtiin." (HS 15.3.2001).

Ainoa toimiva vaihtoehto on Tobinin mukaan luoda enemmän tilaa kansallisten hallitusten ja keskuspankkien omaehtoiselle toiminnalle. Siksi hän ehdotti, että "heitettäisiin hieman hiekkaa aivan liian tehokkaasti toimivien kansainvälisten rahamarkkinoiden rattaisiin". Asettamalla kaikelle valuutanvaihdolle yhdenmukainen kansainvälinen vero, joka olisi suhteutettu transaktion suuruuteen, voitaisiin haluttu vaikutus saada aikaan. (Patomäki 1999, 22.) Tobin perusteli lisäksi, että tällainen toiminta hillitsisi ennen kaikkea spekulatiivisia, lyhytaikaisia valuutansiirtoja, johtuen niiden liikkutun kalleudesta. Sen sijaan sen vaikutus pitkäaikaisiin sijoituksiin, investointeihin ja ulkomaankauppaan olisi merkityksetön. "Veron kauneus on siinä, että se luonnollisella ja hiljaisella tavalla automaattisesti erottelee lyhytaikaiset ja pitkäaikaiset sijoitukset. Siinä on koko sen idea" (HS 15.3.2001).

Valuutansiirtoverosta olisi Tobinin mukaan kuitenkin hyötyä vain, jos kaikki suurimmat valuutta-alueet ovat siinä mukana. Yhdysvaltain, euroalueen ja Japanin lisäksi mukaan tarvittaisiin ainakin Britannia ja sellaiset valuutanvaihtopisteet kuin Hongkong ja Singapore. Vero tulisi lisäksi kantaa siinä paikassa, josta valuuttaa ollaan siirtämässä - myös pankin sisäisessä rahaliikenteessä. (Ibid.)

Tobinin veron yhteydessä esiin nousee poikkeuksetta keskustelu miten valuutansiirtoverosta saatavat verotulot jaettaisiin. Tobinin veroa on mietitty ratkaisuksi esimerkiksi YK:n rahapulaan tai Maailmanpankin rahoittajaksi. Tobinin itse on kuitenkin

kin kritisoinut tätä puheita. Tobinin veron perimmäinen tarkoituksena on vähentää lyhyentähtäimen valuutansiirtoja ja niistä aiheutuvia edellä esitettyjä ongelmia, ei kerätä verotuloja. Tobinin ajatusten mukaan jokainen maa joutuu päättämään verosta ja verotulojen käytöstä omassa kansallisessa parlamentissaan. Siten maa saattaa päättää käyttää rahat omiin tarkoituksiin tai kehitysapuun. Tobin on myös huomauttanut, että verotulojen määrää usein liioitellaan. Jos verotuloiksi lasketaan 0,1 prosenttia 1 500 miljardin dollarin päivittäisestä valuuttaliikenteestä, saadaan huikeita lukuja. Todellisuudessa vero kuitenkin vähentäisi valuutansiirtoja, jolloin myös verotulot jäisivät pienemmiksi.

4. NELJÄ NÄKEMYSTÄ VEROREGIIMIN TOTEUTTAMISESTA

Valuutanvaihtoveroa tukee ainakin neljä erilaista näkemystä, joista jokaista vastaa verontoteuttamisen malli. Ensimmäinen on ”pehmeän” uusliberalismin malli, toinen keynesiläinen malli, kolmas kehityksen rahoitusvisio ja neljäs globaali-demokraattinen visio. (Patomäki, seminaari 8.11.2001).

Uusiliberalistinen malli hyväksyy, että vero täytyy toteuttaa joko siksi että se vähentää markkinoiden satunnaisia ylilyöntejä, ja/ tai tietynlaisena myönnytyksenä globalisaatiokriitikoille. Tämä konservatiivinen malli pyrkii kuitenkin minimoimaan veron kaikki mahdolliset vaikutukset kaikilla tasoilla. Niinpä verosta voidaan tehdä pelkästään valuutan tukkukaupan transaktioiden tilitysvaiheeseen liittyvä automaattinen maksu, joka normaaliolosuhteissa on melko vähäinen. Vain kun sovitut alituisen muuttuvat vaihtelurajat ylitetään, nousee veroaste. Näkemyksen mukaan valtiot voisivat mahdollisesti pitää suurimman osan tuotoista ja vain osa tilitettäisiin globaaliin kehitysrahastoon. (Ibid.).

John Maynard Keynes ja hänen seuraajananaan pidetty James Tobin ovat kyseenalaistaneet oikeaoppisen taloustieteen uskon rahoitusmarkkinoiden tehokkuuteen. Tämän näkemyksen mukaan globaalit rahoitusmarkkinat ovat tehokkaat vain kapeassa teknisessä mielessä: informaatio liikkuu salamannopeasti, transaktiokustannukset ovat alhaiset ja voluunit valtavia. Tämä tehokkuus on kuitenkin haitallista sekä muun taloudenkehityksen että valtioiden talouspolitiikan autonomian kannalta. Valuutan vaihtoveron tehtävänä on siksi lisätä transaktiokustannuksia ja vähentää selvästi lyhytaikaisia pääomavirtoja. Niinpä veron täytyisi olla riittävän korkea. Tobin itse on kuitenkin esittänyt, että ”poliittisen realismin” nimessä täytyy tehdä myönnytyksiä sekä uusliberalistisen mallin suuntaan sekä rikkaiden maiden intressien suuntaan. Niinpä vero ei sittenkään saa olla liian korkea, ja verontuottojakin pidetään sinänsä sivuseikkana. (Ibid.).

Populaarinen visio Tobinin verosta on se, että valuutanvaihtovero voisi toimia keskeisenä kehityksen ja muiden globaalien yleishyödyllisten hankkeiden rahoitusmekanismina. Jos tuotot ovat pääasia, ei ole väliä toteutaanko vero pehmeään uusliberalistisen vai keynesiläisen mallin mukaisesti. Yhdysvaltalaisen Tobin Tax Initiatiivin näkemys on kuvaava. Heidän mallinsa mukaan vero toteutettaisiin lähinnä uusliberalistisesti. Rahat ohjattaisiin automaattisesti eri kehitys- ja ympäristörahoistoille. Kansalliset parlamentit päättäisivät kohdentamisosuuksista silloin kun järjestelmä rakennetaan. Ideaalina olisi poistaa tällä tavoin köyhyyttä ja puutetta, hoitaa laajalle levinneitä epidemioita, ja korjata ympäristövaurioita. (Ibid.).

Globaali-demokraattinen visio hyväksyy keynesiläisten keskeisen oivalluksen globaalien rahoitusmarkkinoiden luonteesta. Yhtä olennaista on tämän mallin mukaan puuttua myös oikeuksien ja velvollisuuksien jakautumiseen. Samaan aikaan rahoituskriiseistä kuten myös velkaongelmista joutuvat kärsimään eniten ne, joilla on vähiten tekemistä näiden kriisien tuottamisen kanssa. Siksi tarvitaan rakenteellisia muutoksia ja demokraattisempaa kontrollia. Valuutanvaihtovero nähdään ehkä tärkeimpänä mutta ei suinkaan ainoana tarpeellisena reformina. Riittävän korkea veroa olisi siksi täydennettävä muun muassa erilaisilla säätelytoimenpiteillä ja päätävällisillä kampanjoilla veroparatiisejä vastaan. Globaali-demokraattinen malli visio myös demokraattisesta organisaatiosta, joka hallinnoisi veroja, päättäisi mahdollisista lisätoimenpiteistä; ohjaisi verotuloja oikeudenmukaisesti; ja loisi asianmukaisia tili- ja vastuuvelvollisuussuhteita. (Ibid.).

5. GLOBAALI TALOUS JA KANSAINVÄLISET VALUUTTA-KRIISIT

Kansainvälistyminen ja talouselämän täydellinen vapautuminen ovat taloudellisen globalisaation kaksi vankkaa kulmakiveä. Erityisesti kylmän sodan jälkeen kaupan esteitä on purettu nopeasti samaan aikaan, kun monikansallisten yhtiöiden merkitys

maailmankaupassa on korostunut. Suuryhtiöiden rinnalla taloutta hallitsevat uudet perustetut talousalueet. Yksityisen maan tasolla globalisoituminen on välttämätön prosessi, sillä mikään maa ei voi lyödä enää rajojaan kiinni ja jäädä sivuun kansainvälistymisestä. Pienet ja taloudellisesti alikehittyneet maat joutuvat kuitenkin kovan haasteen eteen, sillä sopeutuminen globalisaatioon vaatii teknologisia uudistuksia, julkisen kulutuksen rajoittamista ja institutionaalista joustavuutta. (Sundgren, global.finland.fi)

Finanssimarkkinat ovat kehittynein osa tietoyhteiskuntaa. Teknologian kehitys on mahdollistanut sen, että rajat voidaan ylittää ja pääomia siirtää silmänräpäyksessä maapallon toiselta laidalta toiselle. Globalisoituminen kiteytyykin finanssimarkkinoihin, jotka siirtävät pääomia vuorokauden ympäri aina sinne, missä tuotto kulloinkin on suurin. On arvioitu, että tämä rahaliike vastaa noin 1 500 miljardia USA:n dollaria. Vain murto-osa näistä varoista sijoitetaan pitkäjänteiseen kehitykseen ja kehitysmaihin, joissa tarpeet ovat suurimmat. (Ibid)

Voidaanko kansainvälisiä markkinoita pakottaa tulonsiirtoon köyhimmille? Kansainvälisiä yli valtioitten rajojen tapahtuvia rahansiirtoja on Tobinin veron mukaan ehdotettu verotettaviksi, mitään käytännön toimenpiteitä idean voimaansaattamiseksi ei kuitenkaan vielä toistaiseksi ole tehty. Tobinin veron puolesta argumentoijat ovat sanoneet sen vakauttavan globaaleja finanssimarkkinoita ja lisäävän hallitusten talouspoliittista riippumattomuutta tekemällä lyhytaikaiset, pieniin valuuttojen arvon heilahduksiin perustuvat sijoitukset kannattamattomiksi. (Ibid)

Tobinin valuuttatransaktioveroa kohtaan tunnetun kiinnostuksen on sanottu heräävän useimmiten rajujen globaalien valuuttakriisien ilmentyessä ja myös kaikkoavan sitä mukaa, kun kriisi hiipuu otsikoista. Globaalit rahoitus- ja valuuttakriisit, joita on esiintynyt erityisesti 1970-luvulta lähtien ovat kuitenkin pitäneet keskustelun Tobinin verosta ajankohtaisena. (Patomäki 1999, 37).

6. TOBININ VERO GLOBAALIEN TALOUSKRIISIEN RATKAISIJANA?

6.1. Aasia, Venäjä ja Latinalainen Amerikka taloudellisessa kurimuksessa

Itä-Aasian talouskriisiksi kutsuttu ilmiö alkoi vuonna 1997. Yhdessä vuodessa Aasian maiden taloudet kaatuivat yksi toisensa jälkeen: valuuttojen arvot romahtivat, tuonti hidastui ja talouskasvu lopahti. Syyskuussa 1998 puolet Indonesian kansasta kärsi YK:n mukaan ruuan puutteesta, ja kokonainen sukupolvi Aasiassa näytti vajonneen takaisin tautien, nälän ja köyhyyden kurimukseen rajun talouskriisin seurauksena. Miljoonat työläiset menettivät nopeasti työnsä Indonesiassa, Thaimaassa, Etelä-Koreassa, Filippiineillä ja Malesiassa, samalla kun ulkomainen raha pakeni maasta ja pankit joutuivat jäädyttämään tilejä estääkseen täydellisen valuuttapaon. (Patomäki 1999, 40).

Kaakkois-Aasian kriisin jälkeen oli Venäjän vuoro. Elokuussa 1998 Venäjä koki rahoituksen täydellisen romahduksen, jonka jälkeen se epäonnistui ulkomaanvelkansa hoidossa. Venäjän tapauksessa ei kuitenkaan ollut kyse talousihmeen romahduksesta, sillä maan taloudelle oli jo vuosien ajan ollut leimallista aleneva teollisuustuotanto ja luonnon tilan heikkeneminen, joka oli puolestaan johtanut vääristymiin väestökehityksessä. (Ibid).

Puolitiehen jätetyt IMF:n tiukat taloudenhoito-ohjelmat eivät myöskään olleet omiaan hoitamaan kriisiä, sillä ne perustuivat ajatukselle, jonka mukaan vahva valuutta oli luotava hinnalla millä hyvänsä. Päinvastoin, läntinen sokkiterapia johti nopeasti teollisuuden täydelliseen alamäkeen ja hyvinvointileikkauksiin, joiden seurauksena tammikuussa 1999 Venäjän rupla oli vain neljäsosan siitä, mitä se oli ollut vielä puoli vuotta aiemmin. (Patomäki 1999, 42).

Monet analyytikot ajattelivat vielä loppuvuodesta 1998, että Latinalainen Amerikka säästyisi Aasian ja Venäjän kokemilta talouskriiseiltä, mutta toisin kuitenkin kävi. Marraskuuhun 1998 mennessä Brasilian valuutta real alkoi heilahdella suhteessa Yhdysvaltain dollariin. Brasilia reagoi ongelmiin lainaamalla 41,5 miljardia dollaria IMF:ltä puolustaakseen realia ja antoi lisäksi lupauksia laittaa budjettialijäämänsä kuriin. (Ibid).

Ulkomaiset keinottelijat huomasivat kuitenkin tilaisuutensa koittaneen. Miljarit dollarit alkoivat paeta maasta ja Brasilian oli pakko devalvoida realinsa, eikä vain kerran vaan kahdesti. Lopulta sen täytyi laittaa valuuttansa kellumaan, mikä tarkoitti realin irrottamista Yhdysvaltain dollarista. Seurauksena oli, että työttömyys alkoi nopeasti nousta ja tuottavuus laski. Täyttääkseen IMF:n asettamat vaatimukset Brasilian täytyi suunnitella valtaisa budjettileikkaus-, sosiaalietu-uudistus- ja veronkorotuspaketti. Maassa, jossa vallitsi jo ennestään maailman epätasa-arvoisin tulonjako, väestön valtaosan putoaminen alle minimitoimeentulorajan ei ainakaan ole ollut omiaan helpottamaan ongelmia. Lisäksi Brasilian talous on puolet koko Etelä-Amerikan taloudesta, joten kykenemättömyys hoitaa velkoja heijastuu helposti ympäröivillekin alueille finanssikriisien muodossa. (Patomäki 1999, 43).

6.2. Tobinin vero talouskriisejä lievittävänä tekijänä

Ajateltaessa sitä tehtävää, joka Tobinin verolla olisi saattanut olla Itä-Aasiasta alkaneiden kriisien lievittäjänä, on aiheellista kiinnittää huomio kansainvälisten pääomamarkkinoiden ominaisuuksiin, jotka kyseinen kriisi paljasti. (Patomäki 1999, 45).

Pahiten kärsineiden aasialaisten talouksien säästämisaste oli korkea, niiden vienti veti ja niillä oli vakavarainen julkinen sektori. Näiden talouksien kotimaisten pankkijärjestelmien tila heikkeni juuri siksi, että niiden omat suurinvestoinnit oli kohdennettu heikkoihin kotimaisiin hankkeisiin. Tähän mielettömään sijoitushuumaan ulkomainen varallisuus sitten syöksyi mukaan, useimmiten lyhytaikaisin tavoittein. (Ibid.).

Patomäki toteaa kirjassaan “Tobinin veron toteutus”, että oikeastaan oli kovin ironista, kuinka nämä Itä-Aasian maat, jotka eivät olisi tarvinneet ulkomaisia sijoituksia, pakotettiin ottamaan niitä vastaan. Samalla taas maat, jotka olisivatkin voineet hyödyntää ja tarvita ulkomaista pääomaa, eivät sitä juurikaan houkutteleet. Ulkomaiset sijoitukset pakottivat rahapolitiikan päättäjät harjoittamaan talouspolitiikkaa, jota Patomäki kutsuu vääristyneeksi, sillä hallitukset pyrkivät tietoisesti estämään valuuttojen vahvistumista ja siten suojelemaan vientiteollisuutta ja pääomavirtoja. (Ibid.).

Tobinin veron kannattajat ja vastustajat ovat yhtä mieltä siitä, että vero vähentää valuuttatransaktioiden määrää. Todellista vaikutusta onkin arvioitava suhteessa siihen, kuinka paljon Tobinin vero toteutuessaan vähentää pääomavirtoja. Tällaisia arvioita tehtäessä on kuitenkin otettava huomioon, kuinka paljon transaktioita voitaisiin verottaa ja kuinka laajamittaisia olisivat kansainväliset pakotteet ja yhteistyö. Pääoman maahantulon aikana ulkomaisten sijoitusten määrän vähentäminen transaktioverolla olisi voinut auttaa merkittävästi Aasian maita turvaamalla rahapolitiikan liikkumavaran ja vähentämällä politiikan vääristymiä. (Patomäki 1999, 46).

Niin sanotuille nouseville markkinoille, kuten Itä-Aasian talouksille, on tyypillistä kotimaisten pääomamarkkinoiden vähyys, sillä mikäli pääomamarkkinat olisivat jo laajat ja hyvin kehittyneet, eivät ne olisi progressiivisesti “nousevia” (Ibid.). Tämän tyyppisten maiden talouksien on elettävä ulkomaisia osakesijoituksia houkuttellen, ja usein kilpailtava samoista transaktioista samassa kehitysasteessa olevien maiden kanssa. Tobinin veron onkin nähty estävän tämän tyyppisten, maiden toisiaan köyhdyttävien kilpailujen muodostumista, ja samalla takaavan sen, että maat yhä säilyttävät kilpailukykynsä pääomavirroista. (Ibid.).

Mihin transaktioiden verotuksesta saadut rahat tulisi sitten käyttää? Suosituin malli on ollut sellainen, jossa verotulot käytettäisiin joko omiin kansallisiin tarkoituksiin tai niistä osa osoitettaisiin kansainväliselle rahastolle maan kansainvälisen profiilin kohottamiseksi. Tobinin veron tulisikin olla osa laajempaa, pääomavirtojen hallitsemista koskevaa poliittista kantaa. (Ibid.).

Keskustelu Tobinin veron tarpeellisuudesta nousi esille jälleen 1990-luvulla. Tobinin veroon sisältyy huikeita tuottomahdollisuuksia, jotka liittyvät valuuttatransaktioiden määrän rajuun kasvuun, joka on myös kasvattanut veron potentiaalista tuottoa huomasti. Tobinin omasta mielestä veron potentiaalinen tuotto on kuitenkin toisarvoinen seikka, ei sen ensisijainen tarkoitus. Tobinin verosta saatavat tuotot tulisikin kanavoida maailman köyhyyden helpottamiseen tai köyhimpien maiden velkojen uudelleenjärjestelyyn, globaalien talouksia vakauttavien investointijärjestelmien luomiseen sekä globaalien sosiaalipolitiikan perustan rakentamiseen. (Patomäki 1999, 50).

7. ATTAC JA TOBININ OSUUS SIITÄ KÄYDYSSÄ KESKUSTELUSSA

Le Monde Diplomatiquessa julkaistiin joulukuussa 1997 artikkeli, jossa kirjoittaja Ignacio Ramonet todisti, että on olemassa kaksi toisiaan lähellä olevaa ongelmaa: ensimmäinen on Tobininkin korostama finanssimarkkinoiden epävakaudesta, joka nykyisessä mittakaavassaan aiheuttaa yleismaailmallista turvattomuutta. Toisena ongelmana Ramonet näki demokratian uhan, joka johtuu pääoman absoluuttisesta liikkumavapaudesta ja veroparatiiseista, joissa piilee satoja miljardeja dollareita rahaa verottajan ulottumattomissa yksittäisten henkilöiden ja rahoituslaitosten hyötyessä. (Ibid)

Ramonet ehdottikin kolmea toimenpidettä ongelmien ratkaisemiseksi: veroparatiisit tulisi sulkea, muita kuin palkkatuloja tulisi verottaa kovemmin ja valuuttatransaktiot tulisi tehdä veronalaisiksi (Tobinin vero). Kesäkuussa 1998 perustettiin Ranskassa järjestö, jota jo myös Ramonet oli artikkelissaan ehtinyt ideoida. Järjestön nimeksi tuli ATTAC (Association pour une Taxe sur les Transactions financières pour l'Aide aux Citoyens). ATTACeja on perustettu Eurooppaan, Latinalaiseen Amerikkaan sekä Afrikkaan, ja se on luonut aktiivisesti yhteyksiä myös Kaakkois-Aasian kansalaisliikkeisiin. Suomessa Paavo Lipposen II hallitus mainitsi ohjelmassaan, että toimenpiteitä finanssimarkkinoiden epävakaan korjaamiseksi täytyy selvittää, ja näin Suomesta tuli ensimmäinen maa, jonka hallitusohjelmassa on edes epäsuora viittaus Tobinin veroon. (Patomäki 1999, 51).

ATTAC –järjestö korostaa toiminnassaan valuutansiirtojen rajoittamista Tobin- tyyppisellä verolla sekä veroparatiisien poistamista, pankki- ja rahoitustoiminnan tarkempaa sääntelyä, julkisten palveluiden tärkeyttä (vastustaa kaikkia yksityistämishankkeita), ajaa köyhien maiden velkojen mitätöimistä, kansainvälisten talousinstituutioiden uudistamista ja kehittämistä sekä ylikansallisten yritysten vaikutusvallan vähentämistä. (http://www.attac.kaapeli.fi/doc/doc/faq/attac_suomessa)

Tobinin vero onkin keskeisimpiä ATTACin ajamia asioita, mutta taloustieteilijä itse on ollut närkästynyt nimensä yhdistämisestä järjestöön. *‘Minun nimeni on liitetty liikkeeseen, jonka kanssa minulla ei ole mitään tekemistä.’* (HS 13.5.2001).

James Tobin on myös ilmaissut kantansa globalisaation vastustajiin suoraviivaisesti: *“Mielenosoittajilla ei ole mitään yhtenäistä ohjelmaa. Ei myöskään ole todisteita siitä, että kaupan estäminen tekisi kehitysmaille hyvää”*. Tobinin mielestä on absurdia edes kysyä, onko hän globalisaatiota vastaan vai sen puolesta. Globalisaatiota ei voi vastustaa, sillä se tapahtuu joka tapauksessa. *“Globalisaation vastustajat eivät ymmärrä mitä tekevät. En halua, että ehdotukseni valuutansiirto-verosta yhdistetään globalisaation vastaisiin hyökkäyksiin”*. Tobinin omat perustelut verolleen ovat selkeät: vero hillitsisi ennen kaikkea spekulatiivisia, lyhytaikaisia valuutansiirtoja, ja sen vaikutus pitkäaikaisiin sijoituksiin, investointeihin ja ulkomaankauppaan olisi mitätön. (Ibid.).

Kysyttäessä valuutansiirrosta kerättyjen verotulojen käyttötarkoitusta Tobin ei osaa antaa mitään yksiselitteistä vastausta. *“Jokainen maa joutuu päättämään verosta omassa kansallisessa parlamentissaan. Parlamentti keskustelee myös verotulojen käytöstä. Maa saattaa päättää käyttää rahat omiin itsekkäisiin tarkoituksiin tai aidsin taltuttamiseen Afrikassa”*. (Ibid.).

Gloaalilla tasolla ongelmat tuntuvat kuitenkin kiteytyvän usein yhteen kysymykseen: *sallisivatko suvereenit valtiot globaalien verojärjestelmän kehittymisen?* Viimeistään 1600-luvulta lähtien suvereenit valtiot ovat vaatineet yksinoikeutta verotukseen omalla alueellaan. Jos valtiot siis alkaisivat toteuttaa Tobinin veroa, vaikkakin ylikan-

sallisen elimen kanssa ja sen valvonnassa, voisi vaarana olla valtion suvereniteettiin puuttuminen. Tätä argumenttia ovat Tobinin veroon kriittisesti suhtautuneet korostaneet, mutta veroa kannattavat ovat ilmaisseet, että veroregiimi päinvastoin puolustaa suvereneja valtioita valloilleen päässeiltä poikki- ja ylikansallisilta voimilta. (Ibid.).

James Tobin pitää valuutansiirtoveroa edelleen hyvänä ajatuksena, mutta ei jaksakaan uskoa, että siitä tulisi totta. Sille ei yksinkertaisesti löydy tarpeeksi kannatusta. *“Valtiovarainministerit eivät pidä siitä”*, on hän sanonut, *“ he ovat aina huolissaan siitä, että muutokset tai jopa niiden harkitseminen aiheuttavat epävakausta rahoitusmarkkinoilla”*. (Ibid.).

8. KRITIIKKIÄ TOBININ VERON TOIMIVUUDESTA

Tobinin vero voi vaikuttaa hyvältä ja toimivalta ratkaisulta maailmantalouden epäoikeudenmukaiseen toimintaan. Kaikki eivät kuitenkaan ole tästä yksimielisiä. Tobinin veron toimivuutta kohtaan on esitetty paljon kenties perusteltuakin kritiikkiä. Muun muassa enemmistö taloustieteilijöistä, jotka uskovat vapaan talouden olevan ainoa toimia ratkaisu, kritisoiivat Tobinin ajatusta sääntelystä. Kriitikin voimakkuutta korostaa se, että vaikka James Tobin esitti ajatuksensa verosta jo vuonna 1972, ei käytännön kokeiluihin ole vielä kukaan ryhtynyt.

L'Economie Politiquen päätoimittaja ja tutkija Christian Chavagneux on kritisoinut Tobinin veroa neljän pääargumentin kautta. Ensiksi veron tulisi toimiakseen olla käytössä kaikissa maailman keskeisissä finanssikeskuksissa, mikä näyttää tällä hetkellä mahdottomalta. Toiseksi Tobinin vero ei ole varma keino lopettamaan keinotekoa vaan saattaa vain muuttaa keinottelutapoja. Kolmanneksi Chavagneux painottaa, että vero saattaa jäädä tehottomaksi kansainvälisen raha- ja rahoitusjärjestelmien monimutkaisuuden vuoksi, ja sitä saatettaisiin pystyä kiertämään. Neljäs ongelma on, että vaikka finanssikeskukset saataisiin mukaan veroon, miten voidaan olettaa, että ne eivät irtisanoudu sen käytöstä, mikäli markkinoille ilmaantuu niiden asemaa uhkaavia rahoitustoimijoita. (Patomäki 1999, s. 31-32).

8.1 Christian Chavagneuxin argumentit Tobinin veroa vastaan

1. Kaikki keskeiset finanssikeskukset saatava mukaan

Toimiakseen Tobinin vero tarvitsee mukaan järjestelmään kaikki keskeiset finanssikeskukset. Näihin voimme lukea mm. New Yorkin, Lontoon, Frankfurtin, Tokion ja Singaporen. Edellä mainituista yksikään ei ole ilmoittanut tukevansa Tobinin veroa. Mikäli kaikki keskukset eivät lähde mukaan järjestelmään, voivat ne, jotka eivät ota veroa käyttöön, käyttää järjestelmää hyväkseen. (Patomäki 1999., 31).

Kun mietitään syitä, miksi finanssikeskukset suhtautuvat uuteen sääntelyjärjestelmään varauksella, ei saa sivuuttaa historiallisia tekijöitä. Kun mietitään Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian vastarintaa, voi tarkastella 1960-luvulla tapahtunutta globaalien finanssimarkkinoiden nousua, jossa Yhdysvaltojen ja Britannian rooli oli keskeinen. Fyysisesti nämä markkinat olivat Lontoossa. Yhdysvaltojen rooli oli, että se antoi toiminnalle tukensa ja pankit ja rahastot saivat toimia ilman sääntelyä. Mikäli Yhdysvallat olisi vastustanut sen pankkien ja yhtiöiden osallistumista markkinoille, olisi sillä ollut mahdollisuus estää markkinoiden vapautuminen, sillä maan pankkien ja yhtiöiden valta-asema oli vahva 60-luvulla. (Ibid., 98-99).

Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian avattua markkinat, alkoi ilmiö kasvaa ja levitä. Markkinoiden vapautumista ja liberaalisaatiota kannattavaa liikettä alettiin kutsua Washingtonin konsensukseksi, johon Yhdysvaltojen ja Britannian lisäksi kuuluivat Bretton Woods-instituutiot, Maailmanpankki ja IMF. Washingtonin konsensuksen mukaan hallituksen puuttumisesta vapaat markkinat kohdentavat resursseja optimaalisesti kaikissa tilanteissa. (Ibid., 99-100).

Historiallisilla tekijöillä, Washingtonin konsensuksella ja sen uskomusmaailmalla, on niin perustavanlaatuinen merkitys näiden maiden talouden toiminnan identiteetteihin,

että sitä on vaikea ruveta muuttamaan. Sen vuoksi juuri Washingtonin konsensus näyttää yhdeltä suurimmista esteistä Tobinin veron käyttöönotossa. (Ibid., 100-101).

2. Vero ei tae keinottelua vastaan

Toinen Chavagneuxin argumentti Tobinin veroa vastaan on, ettei hän usko Tobinin veron lopettavan keinottelua kokonaan vaan vain muuttavan keinottelun muotoa. Hän uskoo, että mikäli jossain maassa otetaan Tobinin vero käyttöön, aletaan tämän maan valuutalla keinotella. Keinottelu perustuisi ajatukseen, että keinottelusta saatavat hyödyt olisivat suurempia kuin maksettava vero. (Patomäki 1999, 31).

3. Rahoitusjärjestelmä liian monimutkainen

Kolmantena argumenttinaan Tobinin veron toimivuutta vastaan Chavagneux toteaa rahoitusjärjestelmän olevan nykyään niin monimutkainen, ettei Tobinin vero voi toteutua kunnolla. Aikaisemmin oli sekä korkeatuottoisia mutta riskialttiita finanssi-tuotteita että pitkäaikaisia rahoitusvälineitä, mutta nykyään ensimmäinen on sekoit-tunut jälkimmäiseen. Sen lisäksi enää ei ole olemassa selkeää jakoa rahoitus- ja mui-hin yhtiöihin, vaan muut yhtiöt ovat alkaneet myös harrastaa rahoitustoimintaa, joka saattaa tuottaa niille jopa enemmän voittoa kuin omien tuotteiden myynti. Tämän nykyään markkinoilla vallitsevan monimutkaisuuden vuoksi ei ole helppoa olla sel-villä, missä raha milloinkin kulkee. Olisi täysin mahdollista, jopa oletettavaa, että To-binin veron tullessa säätelemään markkinoita, löydettäisi keino kiertää vero. (Ibid., 31-32).

4. Miten saada valtiot sitoutumaan pysyvästi Tobinin veroon

Vaikka olettaisimme saavamme kaikki merkittävät finanssikeskukset suostumaan To-binin veroon, minkä Chavagneux näkee tosin vain pienenä mahdollisuutena, miten varmistetaan se, että sitoutuminen on pysyvää. Mikäli veron seurauksena markkinoille nousee toimijoita, jotka uhkaavat nykyisten finanssikeskusten asemaa, ei ole itsestään selvää, että finanssikeskukset jäävät noudattamaan järjestelmää. Mikäli osa alussa

olleista toimijoista tällöin eroaa järjestelmästä, on veron toimivuus vähintäänkin kyseenalaisella pohjalla. (Ibid., 32).

8.2 Kritiikkiä pintaa syvemältä

Jouko Ylä-Liedenpohja kritisoi Tobinin veroa artikkelissaan ”Tobinin vero pintaa syvemältä”. Hän näkee Tobinin veron vaikuttavan haitallisesti kansantalouksien toimintaan. Spekulointi eli sijoittaminen kohteen myyntivoiton tavoittelemiseksi nähdään Tobinin veroa kannattavien parissa yleisesti huonona asiana, ja perusteluna veron käyttöönoton tarpeellisuudesta. Ylä-Liedenpohja sen sijaan näkee spekuloinnin siirtävän sijoituskohteiden hintoja lähemmäs niiden todellista arvoa ja näin hyödyttävän koko maailmantaloutta. (Tieteessä tapahtuu 8/2001, 7).

Arbitraasi yhdistetään usein spekulointiin kanssa. Arbitraasi tarkoittaa toimintaa, jossa yritetään hyötyä saman sijoituskohteen eri hinnasta eri markkinoilla tai eri ajankohtana. Käytännössä tällaista toimintaa harjoittavat ns. arbitraattorit säätiöiltä, pankeilta tai varakkailta yksityishenkilöiltä saamalla sijoitusvaroilla. Kuitenkin rahojen oikea omistaja ei usein tunne taloutta niin hyvin, että voisi itse tehdä pitkänäköisiä ratkaisuja ja vetääkin rahat helposti pois, mikäli sijoittaja on menettänyt rahaa markkinoilla. Kuitenkin todellisuudessa vasta tässä vaiheessa arbitraattori olisi päässyt toimimaan hyödyksi. (Ibid., 8).

Ylä-Liedenpohja pohtii myös Tobinin veron vaikutusta demokratiaan. Hän ei usko veron auttavan siinä. Veron tuoton mennessä kehitysapuun eli hallinnollisiin päätöksiin luo se vain lisää byrokratiaa ja korruptiota toisin kuin markkinat, jotka luovat läpinäkyvyyttä. (Ibid., 10).

8.3 IMF Tobinin veroa vastaan

Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) kuuluu myös Tobinin veron kritisoijiin. Se perustelee sen kannattamattomuutta sillä, kuinka vaikea veroa käytännössä olisi kerätä, koska kansainvälisillä valuuttamarkkinoilla on niin paljon sekä toimijoita että rahaa liikkeessä. (HS 14.7.2000).

Tobinin veron sijasta IMF ehdottaa yhteistoimintalausekkeen käyttöönottoa. Lausekkeen mukaan sijoittajat joutuvat kantamaan osan riskistä, mikäli maa ajautuu kriisiin. Sijoittajat eivät voi näin voisi vetää rahojaan pois maasta vaan joutuisivat sopimaan uusista maksuajoista. (Ibid.). Lauseketta on kannatettu laajasti, mutta sen käyttöönotto on ollut vielä pienimotoista. Mm. Kanada ja Iso-Britannia ovat koittaneet käyttöönottoa. (Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 14/2001).

8.4 Vilkaisu kritiikin taakse

Kritiikkiinkään ei tule suhtautua sokeasti. Kritiikin pääargumentoijina ovat olleet taloustieteilijät, jotka joskus ehkä sokeastikin uskovat vapaiden markkinoiden olevan absoluuttisesti tehokkain tapa talouden hoitoon. Tobinin vero soti vahvasti taloustieteilijöiden ideologiaa vastaan, eivätkä nämä ole valmiita edes kyseenalaistamaan omia tiukkoja epäilyksiä veron toimivuudesta. Taloustieteilijöiden mukaan rahan mahdollisimman vapaa liikkuminen on hyvä asia, ja siihen liittyvät mahdolliset ongelmat johtuvat väärästä talouspolitiikasta. (Patomäki 1999, 23-25).

Finanssimarkkinoilla ei veroon suhtauduta myönteisesti, mikä ei ole yllättävää, sillä sääntely veisi markkinoilta valtaa. Olisiko vero keino saada finanssimarkkinat demokraattiseen poliittiseen valvontaan? Esimerkiksi finanssimaailman yhdessä pääkeskuksessa Lontoon Cityssä puuttuminen markkinoiden toimintaa saattaisi aiheuttaa vakavia ongelmia, sillä perusrakenteet ovat heikkoja. (Ibid., 175).

8.5 Lopuksi kritiikistä

Vaikka maailma globalisoituu kovaa vauhtia, ei itsenäisten valtioidenkaan roolia tule väheksyä. Vaikka Tobinin vero voitaisiin nähdä teoriassa toimivana, saattaa olla epätodennäköistä, että valtiot haluavat luopua yksinoikeudestaan verottaa omalla alueellaan. (Patomäki 1999, 119).

Nähtiinpä Tobinin vero ratkaisuna maailmantalouden oikeudenmukaiseen toimintaan tai esitettiin sen toimivuutta kohtaan kritiikkiä on kuitenkin pidettävä mielessä yksi tosiasia. Christian Chavagneux muistuttaa, että pelkkä rahoitusjärjestelmän sääntely tuskin riittää poistamaan useita perustavanlaatuisia ongelmia maailmassa. Yhä edelleen Afrikassa on köyhyyttä ja ympäristöongelmat aiheuttavat huolta. (Ibid., 32).

9. TOBININ VERO SUOMESSA

Suomen hallitus teetti syksyllä 2001 selvityksen Tobinin verosta. Hallituksen selvityksessä Tobinin vero ja muut pääomaverot tyrmätään mahdottomana ja tarpeettomana. Sen ei uskota suojaavan maata spekulatiivisilta pääoman liikkeiltä tai antavan rahapolitiittista itsenäisyyttä eikä sen uskota lisäävän valuuttakurssien vakautta. Myös veron tuoton epäillään jäävän vaatimattomaksi. (Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 14/2001). Hallituksen ministereistä eri tavalla ajattelivat vain Satu Hassi, Suvi-Anne Siimes ja Erkki Tuomioja.

Paavo Lipponen vastustaa *Talouselämä*-lehden haastattelussa kansainvälisten pääomaliikkeiden sääntelyä Tobinin verolla. Hän näkee turhana perustaa valtavan byrokratian vain spekulatiivisen käsityksen varassa olevalle Tobinin verolle. Lipponen kuvailee veroa sanomalla, että se on "täyttä humpuukia, juoksetetaan ihmisiä ja annetaan vakavista asioista hyvin pinnallinen kuva". (*Talouselämä* 15.6.2001).

Erkki Tuomioja on avoimesti kertonut kannattavansa Tobinin veron käyttöönottoa. Hän toimii myös Attacissa yksityishenkilönä. Hän haluaa kuitenkin varoittaa muita Tobinin veroa kannattavia jäämästä kiinni yhteen parannuskeinoon, mikäli Tobinin vero ei toteudu. "Jos osoittautuu, ettei sitä ole mahdollista toteuttaa, tehtävänämme on esittää Tobinin veron epäilijöille muita vaihtoehtoja, joilla samoihin tavoitteisiin päästäisiin." (<http://www.kepa.fi/uutiset/talous/1469>).

10. VERON EPÄKOHDAT

1990-luvun talouskriisien jälkeen on ollut yhä yleisempää ajatella, että sääntelyn purku, kelluvat rahoitusmarkkinat ja vapaa valuutanvaihto ovat olleet enemmän haitaksi kuin hyödyksi. Talouspolitiikan tehokkuus ja autonomia sekä talouden vakaus näyttävät kärsineen. Vaikkakin on edelleen olemassa toimijoita, jotka hyötyvät järjestelmästä jatkossakin, on herännyt paljon keskustelua tilanteen korjaamiseksi.

Talouspolitiikan epäkohtien paikkaamiseksi esitetyt Tobinin veron kaltaiset uudistukset voivat kuitenkin olla vaikeita toteuttaa. Kun otetaan huomioon kaikki veron toteuttamisen tekniset ja poliittiset vaikeudet, niin ehkä olisi parempi olla puuttumatta asioiden luonnolliseen kulkuun? Voidaan esimerkiksi epäillä, olisiko valuuttatransaktiovero toimiva, jos valuuttakauppiat kuitenkin löytäisivät keinoja sen kiertämiseksi. Myös poliittisen tahdon puute saattaa tehdä täysin turhaksi kaikki Tobinin veron luomisyriyket ja toteutuksen käytännössä. Ja vaikka Tobinin vero olisikin mahdollista saada aikaan, niin täyttäisikö se päätehtävänsä, vakauttaisi markkinat ja estäisi keinotellun? Tobinin verolla on jopa epäilty olevan alkuperäistä tarkoitusta vastaan kääntyviä vaikutuksia. Tobinin veron vaikutukset voidaankin sanoa olevan vähintään kiistanalaisia, näkyvimmit epäkohdat on epäilty löytyvän mahdollisista ongelmista veronkierrossa sekä tehokkuudessa. (Patomäki 1999, 60-61).

Veronkierron ongelmaan liittyy lähinnä kaksi päähuolenaihetta: valuuttatransaktioiden rahoituskorvikkeet, siis uudet instrumentit, jotka voivat korvata nykyiset valu-

tanvaihdon muodot; ja valuutanvaihdon siirtyminen uusiin paikkoihin, tämänhetkisiä rahoituskeskuksia korvaaviin uusiin paikkoihin. (Ibid., 61).

On varmasti totta, ettei mikään suhteellisen pieni, yhtenäinen valuuttatransaktiovero kykenisi estämään kaikkea keinottelua. Mikäli odotetut voittomarginaalit ovat riittävän suuria – esimerkiksi jos ennakoidaan mittavaa devalvaatiota – Tobinin verolla olisi vain suhteellisen pieni vaikutus. Myös muitakin järjestelyjä tarvitaan, jotta voitaisiin vastata keinottelun ja muiden epätasapainotekijöiden aikaan saamiin vaikutuksiin. (Ibid., 61).

Veronkierto-ongelma voidaan jakaa neljään tapaukseen. Veroaste voi olla joko korkea tai matala, ja keskeiset rahoituskeskukset voivat joko kuulua tai olla kuulumatta veron piiriin. Alhainen, maailmanlaajuinen vero ei tuota ongelmia. Korkea maailmanlaajuinen vaatii enemmän toimenpiteitä, mutta on toteutettavissa. Alhainen, ei-universaali vero on mahdollinen ja kestävällä pohjalla, jos Tobinin veroa muunnellaan ja kehitetään hieman eteenpäin. Korkea, ei-universaali vero on kaikkein ongelmallisin tapaus, eikä välttämättä ole kestävällä pohjalla. (Ibid., 64).

	Alhainen vero	Korkea vero
Kaikki keskeiset rahoituskeskukset verojärjestelmän mukana	Ei ongelmia	Tarvitaan enemmän toimenpiteitä ja tarkkailua
Osa rahoituskeskuksista verojärjestelmän ulkopuolella	Toteutettavissa innovatiivisten järjestelyjen avulla	Ei luultavasti kestävä pitkällä aikavälillä

Neljä veronkierron ongelmaa koskevaa tapausta (Ibid., 65).

Vaikka kuvio ei näytä dynaamiselta, on ideana kuitenkin kuvata asteittaista siirtymistä nykytilanteesta kohti maailmanlaajuisia ja yhtenäistä veroa.

Veronkierron lisäksi Tobinin veroa vastaan argumentoitaessa käytetään kolmea erilaista tehokkuutta koskevaa näkökohtaa. Niistä ensimmäinen liittyy oikeaoppiseen talousteoriaan: mikä tahansa aiheeton, vapaita markkinoita vääristävä toimenpide johtaa tehottomaan resurssien kohdentamiseen. Valuuttatransaktiovero nähdään useasti tällaisena vääristävänä toimenpiteenä. Yleensä nämä argumentit perustuvat väitteille, joiden mukaan valuuttakauppa (ja siksi myös keinottelu) on taloutta vakauttavaa toimintaa ja että tsansaktiovero nostaisi pääoman hintaa. (Ibid., 84-85).

Monet taloustieteilijät ovat viitanneet myös siihen, että kaikki aiemmat yritykset valvoa, säännellä tai hillitä rahoitusmarkkinoita ovat epäonnistuneet. Koska Tobinin veroa ei ole kokeiltu käytännössä, on olemassa erittäin vähän empiirisiä todisteita siitä, että sellaiset verot olisivat tehokkaita valuuttakurssivaihtelujen tasaamisessa. Sellaista mitä ei koskaan ole ollut, ei ole koskaan myöskään voitu testata. Näin ollen onkin vaikeaa arvioida veron puolesta esitettyjen argumenttien oikeellisuutta.

Mutta kykeneekö pieni vero estämään epävakautta aiheuttavan spekuloinnin ja esimerkiksi lyhyeksimyynnin? Ehkä merkittävän spekulaaation ja äkillisen epävakaan oloissa verosta ei tule olemaan mitään apua? Tämä epäily perustuu taloustoimijoiden päätöksentekoperusteiden erittelyyn.

Tobinin veron puolesta esitetty väite on, että se vähentää epävakautta tekemällä monet valuuttatransaktiot kannattamattomiksi. Vero iskee lujaa etenkin lyhytaikaisiin transaktioihin, koska toimijoiden on maksettava vero joka kerta valuuttaa vaihtaessaan. Näin ollen veron tulisi vähentää transaktioiden volyyymia varsin merkittävästi – sitä enemmän mitä korkeammasta verosta on kyse – ja siten myös globaaleiden rahoitusmarkkinoiden epävakautta. Siltikin voidaan epäillä, että merkittävän spekulaaation ja äkillisen epävakaan oloissa verosta ei tule olemaan riittävästi apua. Toisin sanoen, Tobinin vero ei näytä täyttävän tehtäväänsä silloin kun sen apua todella tarvittaisiin. Tähän yhtenä ratkaisuna pidetään korkeampaa veroa, esimerkiksi yhden prosentin

Tobinin verolla uskottaisiin pystyvän muuttamaan markkinoiden volyyymia ja rakennetta. Tobinin verolla uskotaan olevan apua kriisien syntymisen estämisessä. Markkinoiden uskotaan pysyvän yleisesti ottaen rauhallisempina ja vakaampina ja näin ollen jättävän enemmän liikkumavaraa ja itsemääräämisoikeutta kansallisille päätöksentekijöille. (Ibid., 85-86).

Luonnollisestikin Tobinin veron ainakin osittainen kyvyttömyys tarkoittaa, että myös muunlaisia globaalien tason toimenpiteitä ja järjestelyjä saatetaan tarvita, jotta voitaisiin torjua spekulatiivisten aaltojen ja epävakautta aiheuttavien tekijöiden reaalitaloudellisia vaikutuksia.

11. LOPUKSI

Gloaalien ongelmien rooli kansalaisten elämässä on muuttunut. Tällä hetkellä käynnissä oleva Irakin kansan vapauttamisoperaationkin näkyvyys julkisissa medioissa on ollut omiaan muuttamaan suhtautumista maailmanlaajuiseen kriisitilanteeseen. Ympäri vuorokautinen, yksityiskohtainen kerronta on helposti voinut luoda vääristyneen vaikutelman kriisin syistä ja seurauksista, illuusion asioiden yksinkertaisuudesta ja hallittavuudesta. Tapahtumat halutaan esitellä kansalaisille onttoina, tunteettomina ja yksioisina. Tosiasiassa Irakin kriisin syyt juontavat juurensa vuosikymmenien, jopa vuosisatojen taakse. Tätä taustaa vastaan ei ratkaisuakaan kriisiin voida aivn lähitulevaisuuteen odottaa.

Samalla tavalla kun televisioitu sota Persianlahdelta tunkeutuu tietoiseen tajuntaamme, globalisaatio yhtenä aikamme suurimmista rakenteellisista muutoksista tunkeutuu tiedostamattomaan todellisuuteemme. Kansainvälisen kaupan ja markkinoiden voimat pystyvät muokkaamaan kulutustottumuksiamme, muuttamaan pukeutumistamme ja käyttäytymistämme, sekä tuomaan vaivoiksemme uusia tauteja ja tietoa muista paikallisista ongelmista kaikkialta maailmasta.

Pohjois-Eurooppalainen kansalainen, kuluttaja, humanisti ja ympäristönsuojelija ei tietenkään voi olla huomaamatta epäkohtia muiden kansojen elämässä. Saasteethan eivät tunne rajoja, solidaarisuus-liike ei ole kait vielä kuollut ja demokratiaakin pitää levittää siitä vielä tietämättömille raukoille. Tämän eurooppalaisen ajatuskulku alkaa muistuttaa hänen esi-isiensä itsekkäitä ajatuksia ja niistä seuranneita ristiretkiä, joiden tarkoituksena oli levittää omaa tietoisuutta muualla maailmaan. Silloista ajattelua leimasi usko oman tietoisuuden ylemmyyteen. Tämän päivän eurooppalainen humanisti katsoo, että hänellä on hyvinvointia yllin kyllin, joten siitä voidaan jakaa köyhemmille kansoille. Myöskin hän uskoo, että eurooppalaisilla rikkailla ihmisillä on välineet, taito ja osaaminen, millä aivan erilaisten kulttuurien ”ongelmat ja köyhyys” ovat ratkaistavissa.

Miten tämä liittyy kaikkeen edelläkirjoitettuun? Se liittyy siten, että James Tobinin mukaan nimensä saaneen Tobinin veron on tarkoitus olla osana ratkaisemassa kaikkia edellämainittuja ongelmia. Tobinin vero ehkä pystyisi hillitsemään markkinoiden ja rahan ylivaltaa. Sen valtaa, jonka avulla on luotu se yhteiskunta ja hyvinvointi, jonka riippumatosta eurooppalainen humanisti voi roikutella jalkojaan ja muuttaa maailmaa. Vero voisi hidastaa ja vaikeuttaa pääoman radikaaleja liikkeitä maailmalla. Näin valuuttakeinottelu kävisi vähemmän kannattavaksi, minkä pitäisi auttaa varsinkin köyhimpiä kansantalouksia sekä lisätä demokraattisten hallitusten liikkumavaraa ja omaa valtaa.

Tobinin veron tulot olisivat varovaisestikin arvioituna mittavat, kuten edellä on osoitettu. Markkinatalouden ja kapitalismin selkänahasta ollaan repimässä koko kolmannen maailman kehitysapu. Jonkinlaisen naiivistisuuden huippu on oletus, että kansainvälisiä kauppvoja verottamalla voitaisiin kerätä ”ilmaista” rahaa. Pitäisihän olla täysin selvää, että kaikki kerätyt verot ovat aina jostain pois. Eurooppalainen humanisti on rakentamassa jonkinlaista 70-80 -lukuista maailman kylää, tosin tuomatta esiin sitä tosiasiaa, että hän rakentaa sitä omilla säännöillään.

Gloobalisuuden ihanoinninti saa aikaan haihattelua. Eurooppalaisen yhteiskunnan rakenteellinen muutos on saanut tietyt ryhmät ajattelemaan, että ensinnäkin hyvinvoin-

tia on jaettavaksi, toisaalta niin, että oman hyvinvoinnin malli on kuin joku kännykkä, pakattava vientituote, johon vaihdetaan vain kieli ja viedään eteenpäin. Tähän kaikkeen sopii kuin nyrkki silmään ajatus globaalista verosta, jonka käytännön toteutusta ei ilmeisesti kukaan ole viitsinyt vakavissaan pohtia.

Pitäisi olla päivän selvää, että vaikka päättäjät eivät olisikaan halukkaita kansainvälistä veroa toteuttamaan, niin se ei tarkoita, että he eivät huomioisi kehitysmaiden ongelmia ja olisi halukkaita auttamaan ja muuttamaan asioita. Globaalisuuden rakenteellinen muutos näkyy juuri julkisessa keskustelussa ja kansalaismielipiteen muutoksissa. Tänä päivänä eurooppalainen humanisti kokee, että kolmansien maiden kehitys ja kehittäminen on niiden vastuulla, joilla on enemmän. Perustellusti voisi olettaa, että jokaisella ihmisellä ja valtiolla on itsellään velvollisuus tai toisaalta oikeus tehdä itselleen miten parhaaksi katsoo, myös niillä vähemmän kehittyneillä. Eurooppalaisen asia ei ole puutua sumatralaisen diktatuuri-kommunismiin poliittiseen tai taloudelliseen elämään.

Tobinin veron tuotolla kenties voitaisiin hillitä spekulatiivisia rahamarkkinoita, rahoittaa kolmansien maiden velkaongelmia ja jopa kehittää kehitysmaiden taloutta investoinnein. Veron toteutuksessa on monia käytännön ongelmia, eikä globaalin veron valvominen ei varmasti ole pienin niistä. Voidaan kysyä, onko vero järkevä ollenkaan, jos se on tarkoitettu estämään suuret valuuttapaot, jos vero kuitenkin pidetään noin yhden prosentin tasolla. Suurissa valuutan arvojen muutoksissa ja talouskriiseissä prosentin tai jopa kahden marginaalit ovat turhan vaatimattomia. Jatkovaa kaupankäyntiä se ei estä. Tobinin vero ei myöskään ehkäise talouskriisejä. Voidaan ajatella, että vero vaikuttaisi jopa päinvastoin. Markkinoiden luonnollista arvonmäärittystä, jatkuvia osto- ja myyntitoimia, hidastamalla syntyy helpommin tilanteita, joissa esimerkiksi osakkeen hinta arvostetaan liian korkealle. Näin luodaan olosuhteita talouskriiseille, joissa suuret pääomat ja rahavirrat vievät mukanaan pieniä maita.

LÄHTEET:

Attac. http://www.attac.kaapeli.fi/doc/doc/faq/attac_suomessa.

Giddens, Anthony. *The Third Way the, Renewal of Social Democracy* 1998, Polity Press.

Helsingin Sanomat. Päivi Isotalus “IMF ei innostu Tobinin verosta”. 14.7.2000.

Helsingin Sanomat. Päivi Isotalus “Tobinin veron keksijä närkästyi nimensä yhdistämisestä Attaciin”. 15.3.2001

Helsingin Sanomat. Vieraskynä. Erkki Tuomioja. 11.4.2001.

Kehitysyhteistyön palvelukeskus. www.kepa.fi.

Patomäki, Heikki. *Tobinin veron toteutus - Kohti oikeudenmukaisempaa ja demokraattisempaa globaalia taloutta*. 1999, Like

Patomäki Heikki. ”Veroillako globaalitalous hallintaan?” –seminaari 8.11.2001.

Talouselämä 15.6.2001. www.talouselama.fi.

Valtioneuvosto. <http://www.vn.fi/vm/julkaisut/tyoryhmuistiot/>.

Ylä-Liedenpohja, Jouko. *Tobin-vero pintaa syvemmmältä. Tieteessä tapahtuu* 8/2001 (s.7-10).

http://www.attac.kaapeli.fi/doc/doc/faq/attac_suomessa